

КЫЗЫЛ ЖЫЛ

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди Сөвединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

№ 117 (13717)

1988 чылдың май 19, четверг

1925 чылда
үндөйлөтүнгөн

Өртөз
3 көп.

Часкы хову ажилдары

МЕХАНИЗАТОР М. С. ХАЛБААЖЫК

Таякы районда «Россия» совхозунун тарааажылары бо чылдың часкы хову ажилдарын чогуур хуусаада бот-агротехникти байлаада эртирип туралар. Совхозтун кайы-даа бригадасында ажилып бо хуусалар хайымышкыныг.

— Хоочун механизатор Юрий Потапович Федорченконун ууртканы №1 звенонун кижигинери Онгар-Ховунун шөлдеринде сула чаштырылганында. Оларын ажилы мактадыг. Звено кижигинери бот-орулга-чарылгада ажиллап туралар — деп, ол звенонун ажиллап турары шөлдеринде бар чорукта совхозтун кол агроному чугаалап чоруту.

Часкы хову, шак, минута бүрүзү чогуучалыг ажылдар, күсүк дүжүтүн быжыг үндөйүн тургузар дээш бо звенода кызымак ажиллап турар механизаторлар эвеш эвес. Оларның бирээзи — Маадыр-оол Кыргысевич Халбаажык. Ол бедик мергежилдик механизатор. Ботунун 28-ки часкы хову ажилдарында бо чылдын киржи турары бо.

— Чалым бо ажилдарга киржи, а күзүн комбайнның шүрүлүмүн артынга озуруптар — мынчаар-ла чарын ажыг чыл дүжүтүндө ажилдап келдим. Бо үенин дүжүтүндө ачка-ла хой чүлдөрдүн күрүп келдир, ажилдарга, ажилда-даа бергездер бо-ла тургулар болгай, өлүп турганымыс күжү эвеш, үредик, эрчи техникасымыс-даа ам кижиги сактып олурар боор-дур. Бот-акшаламышкыныг бай-

далымда хамык чүве чугас кижинин ботунун ак сөткелдинден, ажилда кызымаанда, бот-харымсалганын тамаажыр аларган чүве-дир.

Моон мурунда чылдарда бригадаларга хой-ле кижидер, хой-ле техника турар чүве бо. Мынча ажилдын шынарынын дугайында-даа, кижилерин ажилга тамаажырлаа ажилда-даа дугайында чугаа колдуунда болбас турду. Ам бистин звено бот-орулга-чарылгада шидээш, кижилерин ажилга харымсалгалы, тамаажырлаа шүтүскерилген-дир. Моон мурунда чылдарда хой кижилерин кылып турган ажилдарын ам эвеш саныг механизаторлар кылып, ажилымыстын шынарыны кол кичээлгеини угландырып турар бис. А кымын канчаар ажилдаанын ажилдын төңүзү түнели күзүн көргүзө боор болгай. Бол-ла чүү — эвеш чарылгалды үндүрүп тургаш, хой продукцияны алары. Ол бистин кол сорулганы, партиянын XIX Бүтү-ажиел конференциясында төлөтпн бөлөвис бо-лур ужуруг — деп, хоочун механизатор М. С. Халбаажык чугаалып докшак. «депр-ажиел» угай басыпты.

Ажил-ини тараажынын 28-ки чалы оод кижигинеринин чалы болун деп күзөш-ки-биле Онгар-Ховуа брига-дадан эрттирилген бис.

Маадыр-оол ХАЛБААЖЫК.

(«Шынык» көрө).

ЧУРУКТА: М. К. Халбаажык.

Авторнун фотосу.

БАРЛЫКТЫҢ ХОВУ-ШӨЛДЕРИНДЕ

Шупту бот-орулга-чарылга-биле ажилдап турар

— Бо часкы тарылганы кыска хуусаада, шынарыг чорутуу-биле бүгү-ле кемчелерини аң турар бис. Бисте чаа чүве чүл дээр, хову ажилдарын шуптузун бот-орулга-чарылгалыг бригадалар, звеноларга кичиргенин боор. Тодаргалаларга, тараа културалары өстүрөр, мал чөмчү белектер, нога өстүрөр чыл бригада чаа арга-биле ажилдап эгелеш. Бригадаларын кижигинеринге керээш негелдерин, документиерин канчаар тургузарын, додурарын шуптузунга ам аверткен-деп, «Барлык» совхозтун парток секретары Кертине Саргыларова Монгуш чугаалап турар.

Часкы сезонда бүгү айтырларын дүргөн шитпирларын-биле 11 кижиги составтыг штабты база тургускан. Совхозтун төп хову бригадасында кызыл-бузуну эки дериш, хамык-ла көргүзүп материалдарын бижип аскаала.

Бир-тээ бригадалар, звенолар-даа керээш-биле ажилдап эгелеш болганда, оларда амгы үеде байдал кандыгы? Баштай-ла Шыраа-Булак акында сула чаштырып турар механизаторларга чөдө берген бис. Мында бергездер тааржып турар бо-ла: эртек чызын алдарып, белегени алган дилдиктерин додурга кызыл болган-биле оңу ам катал уур чарар ужура таарышкан. Артык чарылда үндүрер аларган. Ол шакта Т-150 маркалыг ийн трактор черин алдарган, а оларын соо-биле 6 «Беларусь» алды хун ажилдаш, 300 ажыг гектарга сула үрелини чаштырган. Механизатор кижиги бурдуз хун норманын 130 хуу чедир күүсөдүп турар. Мынчаа-даа каш кижиги ийн хой черин чарып, чаштырып-даа күш четпези иден. Ол звенода кү-

курула звенонун кижигини хой-ле хуусаларга арай чалдыг болган дузалажып келген. Мынчаа-даа ук звенонун ажилы тулуктаа болганда, ботунун коллективинче чоруту аларган. Күш эвеш-жөн. Штаб бо айтырыгы додур шитпирлөөс болза хоржок.

Ажы-Барлык салбырында ажил база кидин тулук. Мында хову туралаанда 7 трактор анаа туралар, алчирелет ийн трактор үредик. Хуур чарар чер база хой. Бригадаларыны планы уузур: 957 гектарга аны-бур култураларын тарымыр. Чер чарар тракторлар бо-ла үрели боорин бригадир Дугуй-Лама дайынчы чугаалады. Боттарынын техникасы чөдөшпес болганда, мал чөмчү тарип өстүрөр бригаданын тракторларын дузалаптырып турар. Мынчама болза хоржок.

Тараажыларынның бо-лаарга, совхозтун ногаажыларынң ажилы демиг. Селенга оларын белектели эки. Чаа база эрси-даа телен-ларда ногаа ажуерини уур турар. Ногаажыларынң чамдыктары хову туралаанда чөдө берген, картофель үрелинере сортоп, оңу олурунуга белектер турар. А ол аразын-да Михаил Наскыл-оол машинназы-биле май 12-тен эгелеш, картофельди олурун кирип-кен. Картофель болгаш ногаа-ны 125 гектарга чарып олурттур. Шөлүн сугарып, чөмчү чилип алган. Бо бригадалар тракторист Артис-оол Хо-мунук, сугатчылар Биктор Куржун, Ууус-оол Монгуш, ажилчылар Ольга Тактан, Чөмчөк Монгуш олар бедик дүжүт дээш кызымак ажилдап турар.

Ногаажыларын хову туралаанда аманыг чөмчү белектер турар. Кызыл-бузунда телевизор, солун, сөткүү

ЧАЖЫЛДА ДООЗУЛГАН

«Большевик» совхоз бо чылдын 1293 гектар аны-бур тараа култураларын тарымыр. Оңу ам чажып дооскан. 1-сы хову ажилдарында 17 агрегат ажилдап турар. Механизаторлардан Курет-оол Куулар биле Николай Ондар хун үлүгү 150 хуу чедир күүсөдүп келгенер.

Интенсивтик технология-биле Мерген биле Вера Саг-тарынң өг-бүлөзи керээш-дур-гаар 100 гектар арбайын тарып өстүрөр, олар шолун сугар-гаш, үрелини чажып дооскан. Совхозтун механизаторлары амгы үеде мал чөмчү тарымыш шөлдерин бо үнүштерден шал-тарылган турар. Доржу Кууларга дурткан 9 кижиги составтыг сугатчылар 203 гектар хун чылдыг суген шөлүн дооза-зын сугатгаш, анаа мине-

ралдыг чөмчүшкүдүгени чаш-кан. Ол шөлдерден сугенин ийн катал кезер, сорулганы салган. Шөмчүшкүлөр бо чылдын 1900 тонна сугенин, 2000 тонна суген болгаш сенажы, саванын мал чөмчүгө бөгөт-кээр, 1175 тонна тарааны ажаал алыр сорулгалыг.

Тараажыларынң аш-чөм хандырмалыг багай эвес. Сезон үзүндө четпек турар чүпүл — механизаторларга, тараажыларга лекция-беседа, оюн-концерт, кино болбайн турар. Оон аңгыда Т-150 маркалыг ийн трактор үредик. Анаа Чадананын селенге-техниктиг бугурулгенин ду-засы херек.

Шажыр-оол КУУЛАР, Чадана хоорай.

АРАЗЫНДА ЧАРЫШТЫГ

«Хадим» совхозтун механизаторлары часкы тарылгада уш эвеш болуп алган киржи-пур. Олар аразында чарыш-тыг. Амгы үеде Орман зоо-зу [ууртукчузун Мынчы-оол] мурнал турар. Бо коллектив 1600 гектарга аны-бур тараа култураларын чажар. Оларда 5 агрегатты быжылган. Тех-ника үрелишкени чокка ажилдап турар. Трактористер О. Ир-

геклек, В. Маады олар хуу-де чарыш баштагы үнүштер-де тилекчилер болган.

Каш-Хөл биле Балыктыг Хөлде эвешолор база-ла шу-дурга ажилдап турар. Никити-ж биле Хадиминң механизаторлары тараа чаштырылганын май 20-де доозар.

Степан ДАНГАА, Бин-Хем район.

ТОРГАЛЫГНЫҢ ТАРААЖЫЛАРЫНДА

«Нүш-ажылдың» хос-туу совхозта коммунист Лазын Нөм-оолга уурт-кан мал чөмчү белектер-тирде чыл эгезинде бот-орулга-чарылга кирген. Амгы үеде коллектив суген шөлдерин үлдүрүп, чөмчүшкүдүгени чажып, сугарып турар. Никити-биле бригадала 800 ажыг гектар шөлү быжылган. Тарымал сугенин бир гектарыннан 25,5 а чажып үнүгөн сугенден 12 центнер дүжүтү алыр сорулганы салган. Ажилчылар

дүн-хун чөмчү элчег-биле ажилдаш, ам 400 ажыг гектар черин сугар-ган. Бо ажилга эң ылаңгыя Май-оол Байыр-оол, Григорий Монгуш-оол оларның ууртканы эвешолор эки кирижилгелг болуп турар.

Бригада бо чылдын часкы тарылгага элзэн организат-тыг кирген, нитиниң ис-тыгына 3048 тонна суген белектер сорулгалыг.

Түлүш ОЧУР-ООЛ, Улуг-Хем район.

Аян-чорук уламчылавышаан

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СССР-ның Министрлер Чөвүлелинин Дөргөзү Н. И. Рыжков болгаш Таякы-дың Премьер-министри П. Тинсуланонун аразында чугаа-лажымын май 17-де Кремльге болган. Анаа СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СССР-ның дашкы херектер министри Э. А. Шеварднадзе болгаш Умар чүлдүк кол мар-шалы, Таякының дашкы херектер министри С. Советси-ла, албаный өскө-дө кижиле-ри киришкенер.

Ажыл-херекти, боттуг бай-далга эртек чугааламышкы-нарга совет-тайланд харылза-ларын айтырылганын, ол эш-кеш кайызында-даа соңуур-диг болуп турар делегейниң чугула айтырылганын чугаа-лып көргөн.

Совет-тайланд харылзаларын чугааламыш көрүп тургаш, оларнын буртунгаар хөгжүп турарына сетип хамышкы-нын илередип, тускай тамаажырлаа дөң эргенин, кытчи херектерин киришкенин болгаш кайызында-даа ажил-чорукту принциптерин, ийн чурттуу улустарыг эргө-ажыктарын ууртулга болдур-гаш, ийн таламыг харылзаларын келбартырга болгаш хамышкылыгыга бүгү тала-биле идиг бээрине чүтүлдүрүн илереткенер.

Делегит айтырылганынң талазы-биле сөвал-онял сол-

чулганынң үзүндө Н. И. Рыжков Таякының Премьер-министринң делегейде дүш-күрлүг чорукту чөмчүшкү-лүг, адролуг дайындыг аяны-лын чажылдыр, адролуг бол-гаш массалыг уруушканынң чөмчүшкү, өскө-дө хөйрө-лөри чок кылып талазы-биле дугайын диктеткан. Ол со-рулгаларга совет-америк харылзаларын боттуу-биле хөгжүдериңиң чугула ужу-дүзүн демдеглээш, Москва-ге СЭКП ТК-ның Чингине со-кретары М. С. Горбачевтиң болгаш АКШ-ның президентизи Р. Рейганинң аразында ужурамышкыга белекел-дик болуп турарынын дуга-нын чугаалаан.

Делегейниң политиктиг байдалын экижидер талазы-биле, кижиги төрөлтөниң адролуг айылдан чалдыгар талазы-биле Совет Эвилели-ниң куженишкенин Таякы-ның чазаның баштыгы Бедин-биле үнелеп көргөн. СССР биле АКШ-ның аразында ортумак болгаш оон биче ыракшылдыг ракеталарын чок кылып дугайында көрээте ат салганын ол ба-йыр чедирип, адролуг чөмчү-шкү, адролуг дүжүрүниң талазы-биле чаа дугурулга-ларынң орунуга улам ачка буртунгааларын сөвалдап деткээ.

Регионалдыг айтырылганынң делегейге-биле сайгы-рып көргөш, чорудуулуң бай-даларын тайып, политик-тиг арга-биле дүргөн шит-пирларын ийн тала сөвалдаан. Чугааламышкынынң тун-нолдеринге эки үнөсөдн ийн тала берип, Совет Эвилелинң Премьер-министринң аяны-руу совет-тайланд харылза-ларын хөгжүдериңиң улуг ба-

зын, Азия-Оокум океан де-висээринге болгаш бүгү де-легейге тайбынчы быжылга-рынга болгаш делегей бай-далын экижидеринге баран бо-лур дээринге бузуурал иле-реткен.

Чугааламышкының доо-зулган соонда Э. А. Шевар-надзе болгаш С. Советси-ла ийн талазын консультациялар дугайында чазактар аразын-да дугурулганын ат салганын. СССР болгаш Таякы-ның чазактарынын аразында эртем-техниктиг кады ажилдык дугайында ду-гуржулгага база ат салган.

СССР-ның чазаның өмүнзө-зүндө Кремльге Таякының Премьер-министринге ал-дар болдуртуп, дүштөк шай-далга кылган.

Аачы-биле кады аян-чорук үзүндө оңу үдөп чоруту-тайланд албан кижилер база озурушкан.

Совет таладан Н. И. Рыжков, Э. А. Шеварнадзе, ал-баный өскө-дө кижилери киришкен.

Найралдыг байдалга эр-тең дүштөк шайдалга Н. И. Рыжков болгаш П. Тинсу-ланон чүве чугаалаанын, олар-ның чугаалаанын адш чөмчүшкү-биле уткаан.

Таякының чазаның ДХМ-ниң дипломатия академиясында болгаш Москвада делегей харылзаларынң күрүне инсти-тутунун ажилчылары бол-гаш профессор-башкы составы-биле ужурашкан.

Ол-ла хун аалчы В. И. Ле-нинниң Мавзолейге чордан болгаш чөмчүшкү салган. Кремль хананын чанымда Бидинмес солдаттын хөөрү-ге чөмчүшкү база салган. (СЭТА).

ЭДЕ ТУРГУСТУНУШКУНЧЕ

Х А Н Ы Л А Р

Ажыл-агыйжы эвес чоруктан, дамай хөөндөн, олутпай чоруктан уштунар

Сүт-Хөл районунң партия, совет, ажил-агый актив-ниң чокта чаа эртек туралыгга районунң партия, совет органдарын харымсалгалыг ажилдакчылары РАУК-тун тускай эртемчилери, бугурулгач, албан, ор-ганизацияларын ууртукчулары киришкен. Хурады СЭКП ТК-ның кежигүнүгө кандидат, партия обкомунун бирги секретары Г. Ч. Шыршин эрттирген болгаш ачка чүве чугаалаан.

Анаа баштай республика-ның Министрлер Чөвүлелинң херектер эргелекчизи Ш. Д. Куулар районунң экономика-ны сөвалдап, хоюлу-дур-ум үрээр чоруктары бол-дурбас талазы-биле немелде кемчелер дугайында кыска диктеткан кылган. Район арга ишлесе зона кылдыр чарлат-тынган-даа болза, сөөлгү үеде мында аргалаар, брага, пиво, сөмөгөн кылып чоруктар ке-вүдзүн. Оон салдары-биле кем-херек үлгүдүшкенин эр-тең чылдыг дөрт айларынң диктеткендер бары ийн катеп келдээш. Благыга Баян-Талада байдал дүвүренип, Учасок төлээниң кедр Со-веттик совхоз дирекциязы-ның диктекине, дузасы ам-даа кошкан. Бо сугаа байдалы экижидерин кемчелери ал-дынып эгелеш.

Улусун дружиналарын, комсомолдун шалпын отряд-тарынын милиция ажилдак-чыларынын инициативын, ха-рымсалгалын бедириниң со-рулгаларын А. Д. Ховалыг то-даргай чугаалаан.

Актив туралынын түдүлди-де партия обкомунун бирги секретары Г. Ч. Шыршин дел-герейг чүве чугаалаан. Ра-йон тургустунун соонда оон социал-экономика хөгжүдери-нинде кылдынган чүлдери ол демдеглээш. Район төвү туттунуп, өзүп сайырлап олур-рар. Эшүк ажилдыг чаа со-хоз база тургустунган. Чон-нун амыдыралы, културалы экижип, кадрлар алыры чө-дишкенин шитпирлеткиниң турар.

Оон дараазында респу-блика Дээди судунуң дөргөзү аде тургустунушкунуң не-

гелделерин, СЭКП ТК-ның Чингине секретары М. С. Гор-бачевтиң чазанын уур-тукчу ажилдакчылары-биле чугаалаанын айткан чүлдөргө дүштүр районунң партия, со-вет, профсоюз, комсомол органдарын, тускан эртем-чилерин ажилында чедир кылдынып турар хой айты-рылгара ол доктааган. Кижиги ботторунче кол кичээлгеин салып, Салдынган сорулганы чөдөп аһыра бир демиг ажилдап.

Политиктиг ууртуктугун арга-методтарын, бугурулганы эргелеп башкарарынң эконо-миктиг арга-методтарын, бот-орулга-чарылга, бот-акшаламышкыныг айткан чүлдөргө чаа аргаларын кадрлар дүргөн өөренип алыр херек.

Районунң мал болгаш чер ажилында улуг четпестер бар, тургустунган байдалдыг чыл-далганын Г. Ч. Шыршин анал-диптеп, оңу чөмчүшкү талазы-биле сорулгаларга доктааган. Чижээ, районга «Сүт-90», «Хон-90» деп программаларын ажилдап кылгаш, тозан чылга чедир мал ажилын сайырла-дырынга чаа улганышкыныг тургузар. Тарып боозалдыг-же, төрүүр малдыг баш санын өстүрерин, ылаңгыя кыс ба-заларын өстүреринке кол кич-чээлгеин улганып чугула.

Дузалал ажил-агыйны хөг-жүдөр, сугаттыг черлерин чөп ажилдар, туудт, амиды-рал хандырлыгта чугула ай-тырылганын шитпирлээр та-лазы-биле сорулгаларын ол чугаалаан. Аргалаар, корум-чурум үрээр чоруктар-биле эдеш чок демиселде чору-дур.

Демократизмдиниң базө үндүсүн экономика реформ-аның чокчуу база келдир эвес көрүнгөн сорулгаларын күжүдериңиң улганып тодар-гай ажилды кылып чугула болуп турар.

Шажыр-оол КУУЛАР, Журналист.

УГААН-БОДАЛ БАЙЛААН КАМГАЛААР

Төөгүнүң тураскаалдарын камгалар чарып кылып болгаш ажилдар талазы-биле бугу-ажыл хуралы май 17-де Москвага ажилын дооскан. Оон киришкенин төгү-кул-турениң үнелг эртемчиз камгалал арттырылганын айти-лыгларын бүгү таламыг чугаа-ламыс көргөн болгаш ол та-лазы-биле ботандырар кем-челерин дугурушкан.

Хураа болуп турган хуунго ло-уш секция ажилдаан. Секция-ларынң ажилында 70 ажыг кижиги киришкен. Секциялар ууртукчулары-СССР-ның Эр-темчор академиязынң кор-респондент-кежигүнү, Москва-ның М. В. Ломоносов аттыг күрүне университетиниң э-кономика кафедрасынң эрге-

лекчизи В. Л. Янин, СССР-ның Архитекторлар ажилдары бештаар чериниң бирги се-кретары Ю. П. Платонов, Лит-ва СССР-де Култура турас-каалдары консерватор С-л-гаш чарып кылып институт-тун кол архитектору И. И. Ламжа диктедилганын кыл-ган.

Амгы үеде төөгүнүң болгаш културанынң 200 муң ажыг тураскаалы күрүне хайгаар-лында алдынган. Оларның хой кезикиниң нити байдалы кой-чугу бөгөй, амынгалы оларны дүргөн септеп база чарып алыры хуунуң чугула айтиры аларган деп, секциялар уур-тукчулары демдеглээш. Турас-каалдар чарып сепээр ор-

ганизацияларынң материалдыг базаны кошкан, чүге дээр өлөзгө өлкө-хөргөдүгүнн эвеш-ти уңдурт берип турар.

Төөгү-култура байлаан кам-галал арттырылганынң инициатив-ге амынгалы чугула кездээ, нитилел-политиктиг уруу-руу болгаш дээрин хурадан он-залап демдеглээш. Совет хой националдыг култураның чарылбас кездээ болгаш төгү-тураскаалдары-ажылы чорукчу, ылаңгыя аныктарынң комму-нист кижизидилгенин улуг ролду ойнал турар.

Төөгүнүң, култураның бол-гаш архитектураның тураскаал-дарын камгалар херекти эки-жидер талазы-биле сумелерин хурада ажилдап кылган.

(СЭТА).

